

Barbara Riman

Razlogi za učenje slovenskega jezika na Hrvaškem

objavljeno v:

Nataša Pirih Svetina, Ina Ferbežar (ur.): *Na stičišču svetov: slovenščina kot drugi in tuji jezik. Obdobja 41*. Ljubljana: Založba Univerze v Ljubljani, 2022.

<https://centerslo.si/simpozij-obdobja/zborniki/obdobja-41/>

© Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 2022.

Obdobja (e-ISSN 2784-7152)

Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta

CENTER ZA SLOVENŠČINO
KOT DRUGI IN TUJI JEZIK

RAZLOGI ZA UČENJE SLOVENSKEGA JEZIKA NA HRVAŠKEM

Barbara Riman

Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana
barbara.riman@guest.arnes.si

DOI:10.4312/Obdobja.41.299-306

Število govorcev slovenščine kot maternega jezika na Hrvaškem se iz leta v leto zmanjšuje. Ne glede na to pa število učencev in dijakov, ki se učijo slovenskega jezika na Hrvaškem, v zadnjih letih narašča. V ta namen je bila v letu 2021 izvedena anketa med učenci in dijaki glede vseh treh oblik poučevanja slovenskega jezika na Hrvaškem. Cilj prispevka je prikazati rezultate izvedene ankete in njene glavne ugotovitve ter odgovoriti na vprašanja, ali so mladi, ki se učijo slovenskega jezika, slovenskih korenin, ter ali je slovenski jezik na Hrvaškem postal jezik, ki ima tudi ekonomski pomen.

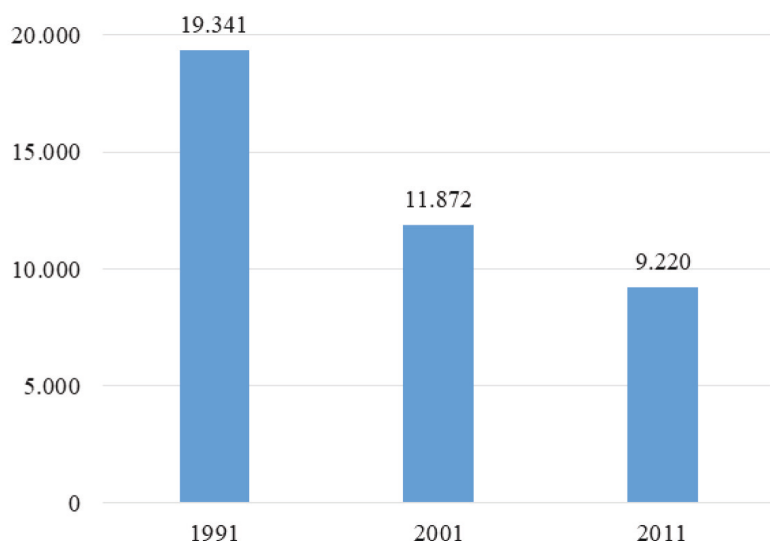
Slovenci na Hrvaškem, slovenščina kot materni jezik, učenje slovenščine

Over the years, the number of native Slovenian speakers in Croatia has been decreasing whereas the number of students learning Slovenian has increased. To this end, a survey was conducted in 2021 among students of all three models of teaching Slovenian in Croatia. This article presents the results and main findings of the survey and discusses whether children learning Slovenian in Croatia are of Slovenian descent or whether Slovenian has become a language of economic importance.

Slovenian in Croatia, Slovenian as a native language, teaching Slovenian

1 Uvod

Slovenska skupnost na Hrvaškem se je po popisnih podatkih v zadnjih desetletjih zmanjšala. Največ pripadnikov je imela v času po drugi svetovni vojni, vse od tedaj pa se njihovo število zmanjšuje. Največji upad je bil zabeležen med letoma 1991 in 2001. Po popisnih podatkih iz leta 2011 je na Hrvaškem živelo še 10.517 pripadnikov slovenske skupnosti (DZS HR 2011a). Največje število tistih, ki so se opredelili za Slovence, je v Primorsko-goranski županiji. Sledi mesto Zagreb, za njim pa Istrska županija. Število prebivalcev Hrvaške, ki so ob popisih kot svoj materni jezik navedli slovenščino, se prav tako vztrajno zmanjšuje. Podatki o govoricah slovenščine kot maternega jezika so prikazani v Grafu 1.

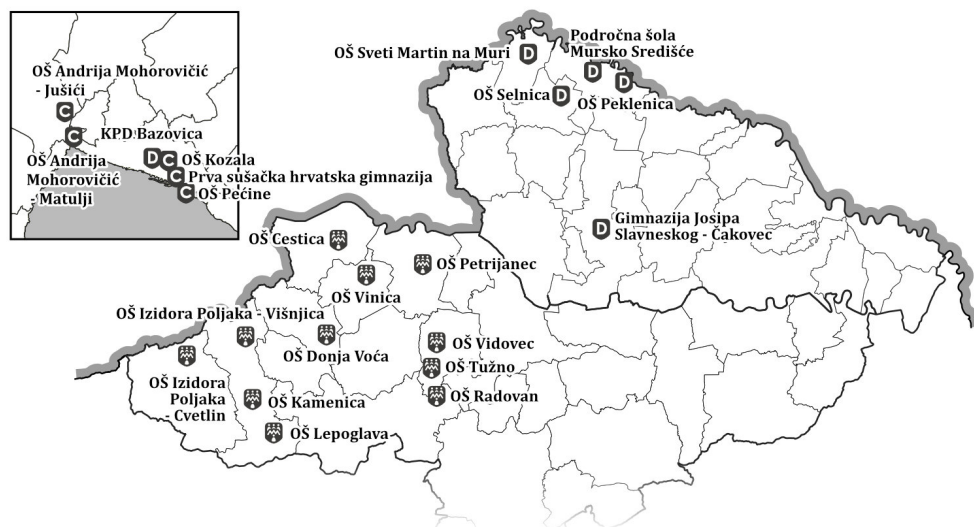
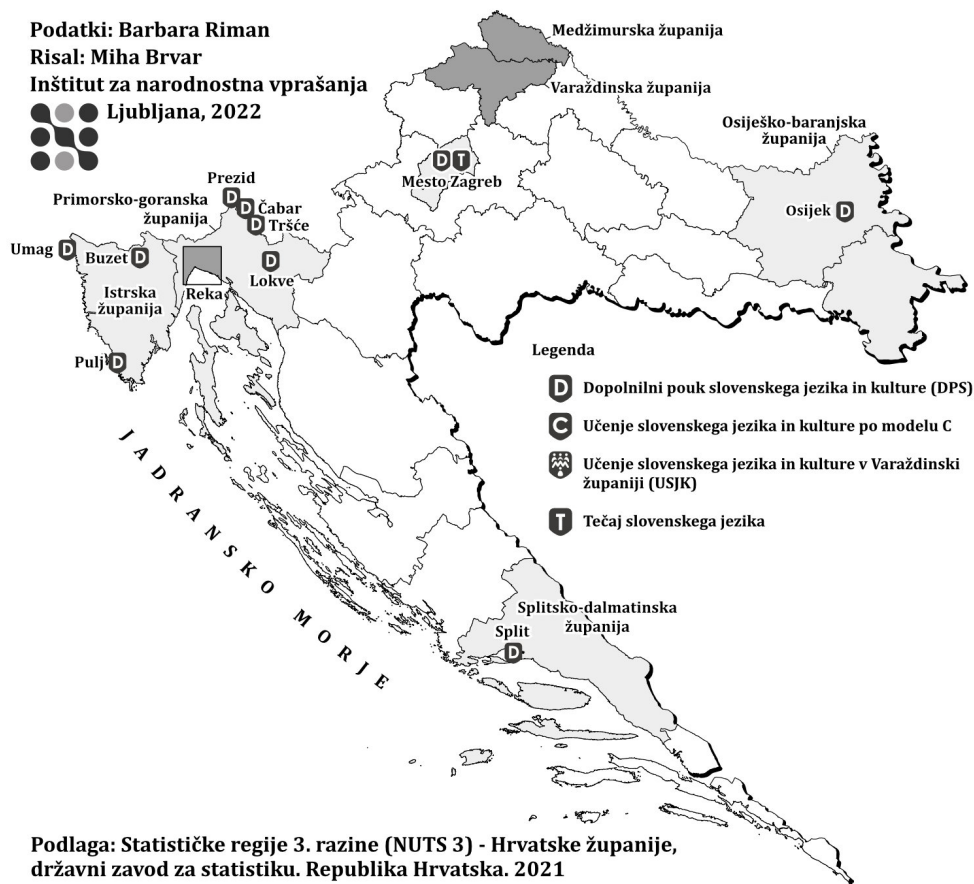
Graf 1: Število prebivalcev na Hrvaškem, ki so ob popisu prebivalstva v letih 1991, 2001 in 2011 kot materni jezik navedli slovenščino (vir: DZS HR 2011b).

Med pripadniki slovenske skupnosti na Hrvaškem je zabeležen šibek medgeneracijski prenos slovenskega jezika, zato imajo otroci, ki danes začenjajo z učenjem slovenščine, izjemno slabe osnove. Za ta pomanjkljivi medgeneracijski prenos obstaja več razlogov. Zaradi vključevanja v hrvaško okolje, etnično mešanih zakonov in tudi razširjanja ideje o skupni jugoslovanski pripadnosti se je tudi na ravni družine pogosto opuščala raba slovenskega jezika. To je vplivalo tudi na oblikovanje mlajših generacij, ki se slovenščine niso naučili v družini in se je tudi niso imeli priložnosti naučiti v šoli. Posledica je bilo prenehanje njene uporabe v vsakdanjem življenju (Medvešek, Novak Lukanović 2017; Medvešek 2018; Medvešek, Riman 2019). Slovenskega jezika se danes otroci na Hrvaškem učijo kot tujega in ne kot materne jezika (Riman, Novak Lukanović 2021).

Pripadniki slovenske skupnosti na Hrvaškem so po osamosvojitvi obeh držav zaradi večjih zakonskih možnosti, ki jih ponujata Republika Hrvaška¹ in Republika Slovenija,² začeli intenzivneje izkoriščati možnosti učenja slovenskega jezika in kulture. Z različnimi akcijami in uresničevanjem pravic število učencev in dijakov slovenskega jezika na Hrvaškem počasi narašča v vseh modelih učenja slovenskega jezika na Hrvaškem (Riman 2021). Pripadniki slovenske skupnosti na Hrvaškem upajo, da bo to pripomoglo tudi k revitalizaciji slovenskega jezika in posledično njegovemu ohranjanju. Trenutno na Hrvaškem (poleg komercialnih tečajev, ki se

1 *Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina* (Ustavni zakon o pravicah narodnih manjšin, 2002), *Zakon o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina* (Zakon o vzgoji in izobraževanju v jeziku in pisavi nacionalnih manjšin, 2000).

2 *Zakon o odnosih Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja* (2006), *Resolucija o položaju avtohtonih slovenskih manjšin v sosednjih državah in s tem povezanimi nalogami državnih in drugih dejavnikov Republike Slovenije* (1996).

Slika 1: Učenje slovenskega jezika na Hrvaškem v letu 2022.

izvajajo v šolah tujih jezikov, in lektoratov na fakultetah) učenje slovenskega jezika in kulture poteka v naslednjih oblikah: 1) dopolnilni pouk slovenskega jezika in kulture (DPS), 2) učenje slovenskega jezika in kulture po modelu C (model C),³ 3) učenje slovenskega jezika in kulture v Varaždinski županiji (USJK) ter 4) tečaji (Riman, Novak Lukanović 2021).

Podatki, kje vse se izvaja pouk slovenščine, so prikazani na Sliki 1. Zaradi vsega navedenega in dejstva, da se število učencev in dijakov povečuje (Riman, Lukanović 2021: 185), pa tudi dejstva, da obstajajo različne oblike pouka slovenščine, je bila v letu 2021 izvedena raziskava⁴ med učenci in dijaki, vključenimi v eno od omenjenih oblik poučevanja slovenskega jezika na Hrvaškem.

2 Rezultati ankete

K izpolnitvi vprašalnika za učence osnovnih šol je bilo povabljenih 220 učencev, izpolnilo pa ga je 109 respondentov (49,5 %). K izpolnitvi vprašalnika za dijake srednjih šol je bilo povabljenih 183 dijakov, izpolnilo pa ga je 86 respondentov (47 %).

V anketi so bili zajeti predvsem odgovori učencev, ki se učijo slovenskega jezika po modelu C, sledijo pa jim učenci, ki se udeležujejo DPS. To je razvidno tudi iz podatkov o prebivališču: največ učencev je prav z Reke (45 %), sledijo pa Matulji (7 %), Klana in Prezid. Podobno je tudi z dijaki, med katerimi je bilo največ tistih, ki obiskujejo pouk slovenskega jezika po modelu C. Največ jih živi v Čakovcu (20 %), slaba petina anketirancev pa v Varaždinu (18 %).

V anketi smo spraševali tudi po narodnosti: več kot štiri petine (88 %) anketiranih učencev je hrvaške narodnosti, nekaj manj kot desetina (9 %) pa hrvaške in slovenske. Med dijaki ugotavljamo, da so se vsi opredelili za hrvaško narodnost, samo eden pa je poleg hrvaške narodnosti označil tudi italijansko.

To, da se učenci in dijaki opredeljujejo za Hrvate, nakazuje, da je zavest o slovenski identiteti izjemno šibka in da tudi v primerih, ko imata slovenske korenine oba starša, doma nimajo razvite zavesti o pripadnosti slovenski skupnosti na Hrvaškem. Hrvaščino je kot materni jezik navedlo 92 % učencev in vsi anketirani dijaki. To še dodatno podkrepljuje teorijo o šibkem (ali neobstoječem) medgeneracijskem prenosu slovenskega jezika.

3 Hrvaška zakonodaja ponuja tudi možnost učenja jezika narodne manjšine kot maternega jezika, ki se poučuje kot izbirni predmet v hrvaški šoli. Model financira hrvaško ministrstvo za izobraževanje in znanost. Manjšinski (materni) jezik se poučuje od dve do pet šolskih ur na teden. To vključuje tudi spoznavanje matične kulture nasploh, književnosti, zemljepisa in zgodovine ter glasbene in likovne umetnosti. Po tem modelu se izobražujejo pripadniki albanske, avstrijske, češke, madžarske, makedonske, nemške, poljske, ruske, rusinske, slovaške, slovenske, srbske, ukrajinske in judovske narodne manjšine (MZI RH 2019).

4 Anketa je bila izvedena leta 2021 in je oblikovana na podlagi anket, izvedenih leta 2014 (Medvešek 2017) in 2019 (Riman 2019). Izvedena sta bila dva vprašalnika (za osnovno šolo 24 vprašanj, za srednjo šolo 25 vprašanj). Anketiranci so lahko za oba vprašalnika izbirali med slovensko ali hrvaško različico. Pri osnovnošolcih je slovensko različico izpolnila dobra četrtina (27 %), prav tako je slovensko različico izpolnila dobra četrtina srednješolcev (26 %). Anketa je bila izvedena prek spleta.

Zato so nas zanimali razlogi za učenje slovenskega jezika. Odgovore prikazuje Graf 2.

Graf 2: Razlogi za učenje slovenskega jezika med učenci in dijaki (vir: Riman 2021).

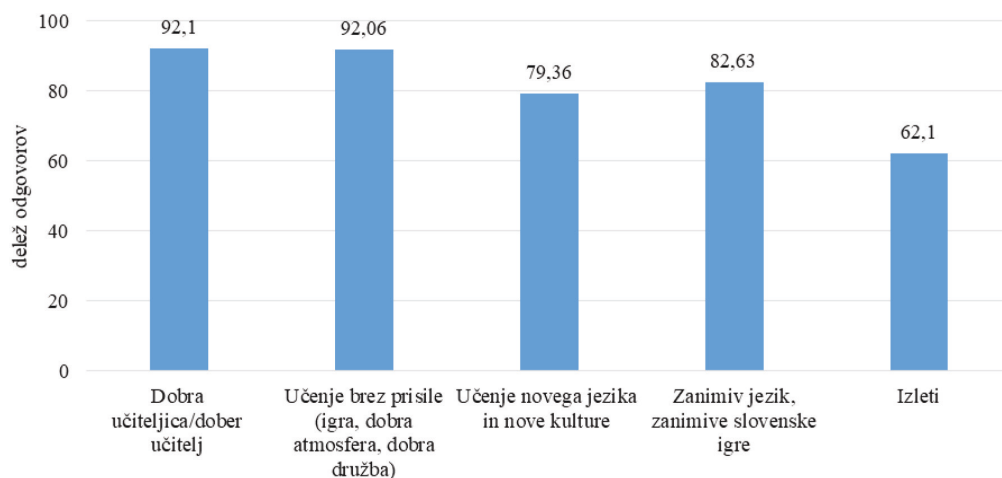
Eno od zastavljenih vprašanj je bilo tudi, s kom govorijo slovensko. Med učenci se večina anketiranih s svojimi najbližjimi pogovarja samo v hrvaščini. Slovenščina se je ohranila predvsem v krogu družine po mamini strani, v manjši meri po očetovi, v slovenščini pa se učenci pogosto pogovarjajo tudi z družinskimi prijatelji (4 %). Je pa iz odgovorov razvidno, da se slovenščina včasih uporablja tudi v kombinaciji s hrvaščino, zato število govorcev med učenci narašča: s člani širše družine se delno v slovenščini in delno v hrvaščini pogovarja 25 % anketirancev, z babico (po očetovi strani) 12 %, z dedkom (po očetovi strani) 8 %, z babico in dedkom (po mamini strani) 10 %, z očetom 10 %, z mamo pa 8 %.

Medtem ko je bilo med učenci še nekaj posameznikov, ki so doma (z mamo in starimi starši po mamini strani) govorili slovensko, se pri dijakih slovenščina znotraj družine ali v stiku z najbližjimi prijatelji sploh ne uporablja. V slovenščini in hrvaščini se pogovarjajo v večji meri s člani širše družine (13 %), kar dokazuje, da imajo dijaki sorodstvene vezi s Slovenijo. Pomembno vlogo imajo pri tem tudi družinski prijatelji (11 %). S člani ožje družine se posamezniki pogovarjajo hkrati v slovenščini in

hrvaščini, ampak v veliko manjšem odstotku. Z babico, očetovo mamo, se tako delno v hrvaščini in delno v slovenščini pogovarja 5 % dijakov, z dedkom po očetovi strani pa 4 %. Po mamin strani pa se z babico in dedkom v enem in delno v drugem jeziku pogovarjajo po 3 %. Z mamo se delno v enem in delno v drugem jeziku pogovarjajo 4 % dijakov, z očetom pa 3 % dijakov.

Slovenščina je sorazmerno visoko na lestvici pomembnosti posameznih jezikov. Tako je med učenci in dijaki slovenščina na tretjem mestu (tako za hrvaščino in angleščino). Učenci so pomen slovenščine ocenili s povprečno oceno 4 (angleščino npr. s 4,5), dijaki pa s 3,6 (angleški in hrvaški jezik so ocenili s 4,6). Učencem in dijakom se nemški in italijanski jezik zdita manj pomembna.

Eden od motivatorjev otrok za učenje slovenskega jezika je zadovoljstvo s poukom in pri tem imajo učitelji izjemno velik vpliv (Dörnyei 1994; Al Kaboody 2013). Prav zato smo anketirancem zastavili vprašanje, ali so s poukom slovenskega jezika v šoli zadovoljni ali nezadovoljni. Poprosili smo jih, da z lestvico od *zelo nezadovoljen* do *zelo zadovoljen*, ocenijo stopnjo svojega zadovoljstva s poukom slovenskega jezika v šoli. Poleg zadovoljstva s šolo pa so pomembni tudi drugi motivatorji, ki so predstavljeni v Grafu 3.

Graf 3: Dejavniki, ki vplivajo na zadovoljstvo pri pouku (vir: Riman 2021).

Učenci in dijaki so predvsem zadovoljni s poukom slovenščine, kar močno vpliva tudi na njihovo odločitev o nadaljevanju učenja slovenskega jezika na Hrvaškem. Več kot polovica (56 %) učencev in dijakov je ocenila, da bodo nadaljevali z učenjem slovenščine. Le slaba desetina (8 %) anketiranih učencev je ocenila, da je malo oz. zelo malo verjetno, da bi tudi naslednje leto obiskovali pouk slovenskega jezika. Kot razloge za to so navedli, da najverjetneje izbira slovenskega jezika na srednji šoli, kamor se bodo v naslednjem letu vpisali, ne bo mogoča. Na drugi strani je tudi dobra desetina (12 %) dijakov mnenja, da je malo oz. zelo malo verjetno, da bi tudi naslednje

leto obiskovali pouk slovenskega jezika. Kot razlog za to so navedli, da zaključujejo srednjo šolo in se bodo naslednje leto vpisali na fakulteto.

3 Zaključek

Izsledki do sedaj izvedenih raziskav o učenju slovenščine ne glede na obliko poučevanja so pokazali, da se mladi, ki se je učijo, večinoma opredeljujejo za Hrvate, poleg tega je na podlagi njihovih odgovorov (raba jezika v družini, motivi za učenje slovenščine itn.) mogoče predvidevati, da ima le manjši del učencev oz. dijakov tudi slovenske prednike oz. so kako drugače povezani s Slovenijo.

Razlogi za učenje slovenščine so različni in iz razlogov ni jasno vedno videti povezave otroka in njegove družine s slovensko skupnostjo na Hrvaškem. Slovenski jezik je vse bolj prisoten tudi kot sosedski jezik – med odgovori na vprašanje, zakaj se (predvsem) dijaki učijo slovenščine, so pogosto navedeni pragmatični razlogi. Raziskava je namreč pokazala tudi velik interes za nadaljevanje izobraževanja v Sloveniji.

Vključevanje mladih ne glede na narodno pripadnost v pouk slovenskega jezika je pomemben del revitalizacije jezika, saj se s tem po eni strani povečuje število govorcev slovenskega jezika, po drugi strani pa to prispeva k dvigovanju statusa manjšinskega jezika v večinski družbi. Slovenski jezik je na ta način bolj dostopen in prisoten v javnosti, s tem pa se vsekakor prispeva k njegovi popularizaciji na Hrvaškem.

Trenutno na Hrvaškem Slovenci pogrešajo predvsem prostor, kjer bi lahko otroci govorili slovensko. Zunaj družine, kjer se, kot je razvidno iz rezultatov ankete, slovenščina uporablja izjemno redko, se na Hrvaškem slovenščina pravzaprav še vedno lahko uporablja samo v slovenskih kulturnih društvih, če so otroci in njihovi starši njihovi člani. Slovenskega jezika v hrvaški javnosti in medijih ni mogoče slišati oz. je slišen izjemno redko, in to samo v manjšinskih oddajah. Čeprav sta slovenska sodobna kultura in slovenski jezik dostopna prek spleta in v virtualni realnosti, vseeno še vedno pogrešamo splošno sprejetost slovenskega jezika kot sosedskega jezika na Hrvaškem.

Z vidika potrebe po »novih« prostorih, kjer bi bila možna uporaba slovenščine, lahko šola postane prostor, kjer se vsaj pri pouku ali z učiteljem komunicira v slovenščini. Vključitev učenja slovenščine v vzgojno-izobraževalni sistem kot del učnega kurikula je zagotovo pomemben mejnik v procesu revitalizacije slovenskega jezika, posledično pa tudi ohranjanja slovenskega jezika in kulture med pripadniki slovenske skupnosti na Hrvaškem.

Literatura

- AL KABOODY, Mastoor, 2013: Second Language Motivation; The Role of Teachers in Learners' Motivation. *Journal of Academic and Applied Studies* IV/3. 45–54. <https://academians.org/Media/Default/Articles/April2013/April2013-4.pdf>
- DÖRNYEI, Zoltan, 1994: Motivation and Motivating in the Foreign Language Classroom. *The Modern Language Journal* LXXVIII/3. 273–284. <https://www.jstor.org/stable/330107?origin=crossref>

- DZS HR – Državni zavod za statistiko Republike Hrvaške, 2011a: *Stanovništvo prema narodnosti po gradovima/općinama. Popis 2011*. http://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/H01_01_04/h01_01_04_RH.html (dostop 12. 12. 2021)
- DZS HR – Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, 2011b: Popis 2011 – Jer zemlji čine ljudi. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. Stanovništvo prema državljanstvu, narodnosti, vjeri i materinskom jeziku. *Statistička izvješća* 1469. Zagreb: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske.
- MEDVEŠEK, Mojca, 2018: Pomen učenja slovenščine v okviru izobraževalnega sistema za slovensko skupnost v Varaždinski županiji. *Dve domovini: razprave o izseljenstvu* 48. 89–107. <https://ojs.zrc-sazu.si/twohomelands/article/view/7130>
- MEDVEŠEK, Mojca, NOVAK-LUKANOVIĆ, Sonja, 2017: Perspektive učenja slovenskega jezika v Varaždinski županiji. *Jezik in slovstvo* XXXII/4. 31–50. <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-N6Z8BN8K>
- MEDVEŠEK, Mojca, RIMAN, Barbara, 2019: Znanje in raba slovenskega jezika med mladimi v slovenskem zamejstvu na Hrvaškem. Sonja Novak-Lukanović (ur.): *Jezikovni profil mladih v slovenskem zamejstvu*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja v Ljubljani, Celovec: Slovenski znanstveni inštitut v Celovcu, Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik v Celovcu, Trst: Slovenski raziskovalni inštitut v Trstu. 245–294. <https://dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-QWOOJKJY>
- Resolucija o položaju avtohtonih slovenskih manjšin v sosednjih državah in s tem povezanimi nalogami državnih in drugih dejavnikov Republike Slovenije. *Uradni list RS* 35/1996 z dne 5. 7. 1996.
- RIMAN, Barbara, 2019: *Narodnostna vprašanja – koordinacija in evalvacija projektnih aktivnosti (Slovenci na Hrvaškem)*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
- RIMAN, Barbara, 2021: *Narodnostna vprašanja – koordinacija in evalvacija projektnih aktivnosti (Slovenci na Hrvaškem)*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
- RIMAN, Barbara, NOVAK LUKANOVIĆ, Sonja, 2021: Trideset let učenja slovenskega jezika na Hrvaškem. *Razprave in gradivo* 87. 73–194. <https://rig-td.si/sl/clanki/trideset-let-ucenja-slovenskega-jezika-na-hrvaskem/>
- Ustavni zakon o ljudskim pravima i slobodama i o pravima etničkih i nacionalnih zajednica ili manjina u Republici Hrvatskoj. *Narodne novine* 34/1992. http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1992_06_34_896.html (dostop 15. 12. 2021)
- Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina. *Narodne novine* 155/2002, 47/2010, 80/2010, 93/2011, 93/2011. <https://www.zakon.hr/z/295/Ustavni-zakon-o-pravima-nacionalnih-manjina> (dostop 12. 4. 2022)
- Zakon o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina. *Narodne novine* 51/2000, 56/2000.
- Zakon o odnosih Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja. *Uradni list RS* 43/2006 z dne 21. 4. 2006, 76/2010 z dne 1. 10. 2010.